

Published in the framework of the Egmont project

Achtentwintig nationale verkiezingen voor een Parlement dat voortdurend in evolutie is

Michel Theys

In de civitas is de burger soeverein. Althans in beginsel. In de in opbouw zijnde civitas Europea, die aan het hoofd staat van achtentwintig nationale democratieën, zal de burger in mei via democratische weg met zijn stem de man of vrouw moeten kiezen die hem zal vertegenwoordigen in het Europees Parlement van de komende vijf jaar. Sinds de eerste rechtstreekse verkiezingen van de Europese afgevaardigden in 1979, werd door de Europese Economische Gemeenschap, ondertussen de Europese Unie, een spectaculaire weg afgelegd. De door de volksvertegenwoordigers van deze burgers verworven bevoegdheden zijn navenant indrukwekkend. De kans is echter groot dat de Europeanen de volgende Europese verkiezingen als nooit tevoren mijden. Waarom?

Viviane Reding, Vice-voorzitter van de Europese Commissie aan het einde van het mandaat, had geen ongelijk toen zij beweerde dat “de verkiezingen van het Europees Parlement

belangrijker zijn dan de nationale verkiezingen omdat zij beslissend zijn voor de weg die het gehele continent zal inslaan”.¹ Het zal echter niet eenvoudig zijn om de burgers daarvan te overtuigen. En de leiders van de politieke partijen in België en de media-verantwoordelijken van het land daarvan overtuigen zal niet veel gemakkelijker zijn.

Toch is het eigenlijk op Europees niveau dat in toenemende mate de toekomst van de Belgen en hun kinderen speelt. Dit is zo omdat het niet meer één enkele lidstaat - zelfs niet het machtige Duitsland, zelfs niet de nucleaire mogendheden zoals Frankrijk of het Verenigd Koninkrijk – is die zich als solist internationaal kan doen gelden. Tegen alle verwachtingen in, eendracht maakt macht.

Op Europees vlak weten de Belgen dat zeer goed. In de *Eurobarometer* van de herfst van 2013,² verklaarden na vijf jaren van crisis nog 70% van de Belgen dat ze zich EU-burgers voelden, ruim boven het gemiddelde van 59% voor alle EU-landen. Slechts 47% was van oordeel dat hun “stem” telt in de Unie, wat goed is wanneer men weet dat ... 66% van de Europeanen exact het tegendeel denken. En in een andere enquête op verzoek van de

Commissie,³ was 73% van de respondenten van mening dat lokale of regionale verkiezingen hen een reële invloed gaven, deze beoordeling daalt tot 70% voor de nationale verkiezingen en slechter nog, slechts tot 54% ... voor de Europese verkiezingen. Een dergelijke ingesteldheid maakt natuurlijk niet ontvankelijk om zijn plicht als Europese kiezer enthousiast te vervullen. In landen waar, in tegenstelling tot in België, geen stemplicht bestaat, is het dus zeer waarschijnlijk dat een recordniveau van onthoudingen wordt bereikt.

HET EUROPEES PARLEMENT TEN DIENSTE VAN DE KIEZERS

Het Europees Parlement verdient echter niet dermate te worden afgewezen En dat om twee redenen.

Ten eerste heeft het op 1 december 2009 in werking getreden Verdrag van Lissabon het actieterrain en de bevoegdheden van de Europese afgevaardigden in sterke mate uitgebreid. Zo is het Europees Parlement wat betreft de wetgevende functie in 90% van de gevallen medewetgever geworden, tegen 60% in de tijd van het Verdrag van Nice. Het aantal dat nu valt onder de gewone wetgevingsprocedure, die de volksvertegenwoordigers en de ministers op voet van gelijkheid stelt, is namelijk gestegen van 33 naar 73, inclusief in de gevoelige materies justitie en binnenlandse zaken. Dit bewijst dat de Europese burgers wel degelijk via de tussenkomst van de personen die zij zullen verkiezen op 25 mei iets te zeggen hebben. Op deze datum zullen de burgers dus wel beslissen. Het zijn zij die, zoals de Vice-President Viviane Reding stelt, het Europa van morgen zullen beïnvloeden: „*De kiezers zullen beslissen of Europa een meer sociale weg moet inslaan, dan wel een meer liberale marktgerichte koers moet kiezen; of de toekomstige meerderheid in het Europees Parlement voorstander is van openstelling van de grenzen van Europa voor immigratie, dan wel het deze zal sluiten; of*

we moeten standhouden tegen de Verenigde Staten met betrekking tot de bescherming van gegevens of genetisch gemodificeerde organismen, dan wel we de voordelen van economische vrijhandel moeten ondersteunen”.⁴

Vervolgens is het zo dat het Europees Parlement overvloedig gebruik maakt van de haar toegekende bevoegdheden, en vooral, dat zij deze bevoegdheden meestal ten dienste stelt van het welbegrepen belang van de personen aan wie het verantwoording verschuldigd is: de kiezers! “*De toenemende aandacht van het Parlement voor de persoon is tastbaar bij de uitvoering van zijn verschillende prerogatieven*”, merkt aldus Prof. Josiane Auvret-Finck, directrice van het Centre d'études du droit des organisations européennes aan de universiteit van Nice - Sophia Antipolis, op, die de “*voortdurende zorg*” om de bescherming van het individu looft.⁵ Meerdere voorbeelden getuigen daarvan.

- Zo heeft het Europees Parlement hard gevochten om ervoor te zorgen dat in deze tijden van bezuinigingen, het budget voor Erasmus+ wordt verhoogd met 40% ten opzichte van de vorige periode: meer dan vier miljoen jongeren onder de dertig jaar kunnen zo tussen 2014 en 2020 gaan studeren of een opleiding volgen in het buitenland, tegenover slechts 2,8 miljoen voorheen. Bovendien waren de Europarlementariërs, los van hun politieke gevoeligheden, voorstander van de oprichting van een mechanisme voor leningen tegen gunstige voorwaarden voor de minst bedeelde studenten die een master in een ander dan hun eigen land willen behalen. Investeren in de opleiding en de jeugd is een kwestie van gezond verstand, maar het programma had niet zo veel vooruitgang geboekt indien alleen de Raad van Ministers de exclusieve beslissingsbevoegdheid had gehad.
- In dezelfde geest keurde het Europees Parlement afgelopen november met een grote meerderheid een ontwerp-richtlijn goed die erop gericht is te waarborgen dat de raad

van bestuur van beursgenoteerde bedrijven tegen 2020 40% vrouwen telt, terwijl het aantal vorig jaar slechts 17,6% bedroeg. Beter nog, de parlementariërs achtten het passend om aan de lijst van door de Commissie voorziene sancties de “uitsluiting van alle openbare aanbestedingen” voor weerspannige bedrijven toe te voegen. Kunnen er veel Europese vrouwelijke burgers gevonden worden die deze parlementaire vastberadenheid niet waarderen?

Anderzijds ontwikkelt het Europees Parlement ook een alomvattende strategie om een hoog niveau van consumentenbescherming te waarborgen:

- morgen kunt u misschien de lader van uw GSM uitwisselen zonder een bepaald merk te moeten kopen; Bovendien zijn dankzij de volksvertegenwoordigers die nog veeleisender waren dan de Commissie de maximale kosten van een oproep vanuit het buitenland met een GSM van € 0,35 per minuut naar 0,24 in 2013 gedaald, en zelfs tot 0,19 € per minuut vanaf 1 juli 2014, dus vlak vooraleer tientallen miljoenen burgers op vakantie vertrekken. En het offensief is nog niet voorbij: het is ronduit de ... afschaffing van roamingtarieven vanaf 2015 dat wordt geëist door de Europarlementsleden. Kan iemand daarover klagen? ;
- Het Parlement heeft gezorgd voor de rechten van de consument in het geval van commerciële geschillen: hij zal geen langdurige en kostbare procedures meer moeten voeren, maar zal een arbitrage krijgen binnen 90 dagen, zonder te moeten verschijnen voor een rechter, zodat slechts “*symbolische kosten*” zullen ontstaan.
- Tijdens de herziening van de Europese wetgeving inzake tabak met het oog op de verstrakking ervan, was de elektronische sigaret het voorwerp van vele discussies. Om de verspreiding van elektronische sigaretten

te bevorderen, heeft het Parlement bereikt dat zij kunnen worden verkocht in speciaalzaken en in tabakswinkels, in tegenstelling tot het voorstel van de Commissie en het standpunt van de lidstaten, welke de verkoop ervan wilden beperken tot apotheken. Voordelen op het gebied van de volksgezondheid zijn moeilijk te betwisten.

Maar voorbij een bijzonder verwende consument, is het toch de Europese burger, als drager van rechten en soms zelfs de fundamentele rechten, die gedurende de laatste legislatuur in het centrum van de bezorgdheid van het Parlement stond. De verkozen parlementsleden hebben herhaaldelijk gezegd dat niet in vraag kwam dat de obsessie voor de veiligheid onbeperkt inbreuk maakt op het recht van burgers op een maximale bescherming van hun persoonsgegevens. In deze context hebben ze gevraagd dat wordt gecontroleerd of bepaalde met de Verenigde Staten gesloten overeenkomsten in verband met gegevensuitwisseling, met name de gegevens van luchtreizigers, opportuun bleven. Het Parlement heeft ook door een ondubbelzinnige stemming in juli 2012 opgelegd dat het internationale anti-namaak handelsakkoord – genaamd “ACTA” – wordt opgegeven. Dit akkoord zou de leveranciers van internettoegang hebben verplicht om aan de houders van intellectuele eigendomsrechten de identiteit van de daders van het illegaal downloaden te verspreiden, en dat zonder een minimum aan toezicht door een rechter.

Verder kan nog worden benadrukt dat het Europees Parlement in het brede kader van de stabilisatie en consolidatie van banken een beperkende invloed heeft uitgeoefend op de omkadering van de aan bankiers betaalde bonussen. Het is erin geslaagd op te leggen dat deze bonussen worden gelinkt aan de lange termijn prestaties van de banken en niet aan de winst op korte termijn.

Uit al deze elementen blijkt dat de Europese burgers door hun stem in mei de parlementaire balans in de ene of de andere richting kunnen doen overhellen. Waarom bestaat dan opnieuw het gevaar dat zo weinig personen zich mobiliseren voor de volgende Europese verkiezingen, of dat de burgers in een aantal landen zelfs van deze verkiezingen profiteren om hun ontevredenheid over Europa te uiten? Op deze vraag kan geen eenduidig antwoord worden gegeven, maar alleen bruikbare denkplaatjes die min of meer, afhankelijk van de gevoeligheid – de oorzaken van de democratische malaise waaronder de Europese Unie lijdt, kunnen identificeren.

DE EUROPESE CONSTRUCTIE IS NOG NIET VOLTOOID

Allereerst moet worden vastgesteld dat de Europese constructie nog niet voltooid is en diep barok is vanuit het oogpunt van de klassieke representatieve democratie. Waarom? Omdat de vertegenwoordiger van de soevereine burger zich in de Europese Unie vaak moet aanpassen, of zelfs wordt herleid tot redevoeren zonder echte invloed op de beleidsmakers.

Neem het voorbeeld van de Europese Raad in februari 2013 die de Financiële Vooruitzichten 2014-2020 vaststelde, namelijk die het budgettaire korset voor deze gehele periode vastlegde. *“We zagen naar aanleiding daarvan het nationale egoïsme zich als zelden gezien ontketenen, waarbij elk idee van solidariteit jammerlijk werd verwaarloosd”*, verklaart de Franse journalist Alain Duhamel een paar dagen later. Hij aarzelt daarbij niet om daaruit deze les te trekken: *„Het Euroscepticisme heeft weer een punt gescoord. Het Europa van de Zevenentwintig neemt het pad van een eenvoudige vrijhandelszone waarvan Londen altijd heeft gedroomd. Het Verenigd Koninkrijk combineert meer dan ooit de beste diplomatie in de wereld met de minst Europese geest van het noordelijke halfrond”*.⁶ De normaal gezien zeer bescheiden en

diplomatische Franse Europarlementariër Alain Lamassoure, voorzitter van de begrotingscommissie van het Europees Parlement, blijft niet achter: *“We hebben zevenentwintig Thatchers rond de tafel, iedereen is geobsedeerd door wat hij uit de EU-begroting zal terugtrekken, terwijl ze streven om hun bijdrage te minimaliseren”*.⁷ Is dit de manier waarop het belang van alle 500 miljoen Europese burgers het best gediend is en het algemeen belang kan triomferen?

Natuurlijk heeft een grote meerderheid van de Europese afgevaardigden deze arbitrage niet aanvaard en hebben ze zich tot november ingezet om de koers bij te stellen, althans voor zover mogelijk. Zij hebben op die manier kunnen bereiken dat het zevenjarige financiële kader –zelfs de Sovjet-Unie durfde niet verder gaan dan een vijf-jarenplan, sneerden sommigen van hen – een tussentijdse evaluatie krijgt om rekening te houden met de evolutie van de economische situatie, en dat een werkgroep van hoog niveau wordt opgericht, ermee belast om na te denken over een terugkeer naar de „eigen middelen”, zodat de EU niet meer afhankelijk is van de nationale begrotingen. Voor het overige...

Voor het overige, niets! Niets, omdat het systeem van financiering van de Europese Unie zoals de advocaat Aymeric Poteau stelt, *“het domein van de Raad blijft, met eenparigheid van stemmen en van de lidstaten die de beslissing over de eigen middelen moeten ratificeren”*,⁸ terwijl het Parlement in het Verdrag van Lissabon alleen maar een eenvoudig advies moet geven. Met andere woorden, de soeverein wordt stemloos en wordt verdeeld in achtentwintig gouvernementele actoren die in zijn naam spreken. In werkelijkheid zal de rol van het Parlement pas worden versterkt wanneer het de macht om te stemmen over de middelen en niet alleen over de uitgaven zal kunnen delen. Dat is bij lange nog niet het geval!

De waarheid is dat de burgers niet de enige soevereinen zijn in de *civitas Europea*: ze hebben te maken met mensen die gedurende hun mandaat en voor zover ze een meerderheid in het parlement hebben, Europa vanuit hun perspectief besturen. Zelfs het Grondwettelijk Verdrag dat in 2005 werd begraven door de Franse en Nederlandse burgers maakte geen geheim ervan: waar in de Amerikaanse grondwet, die door de Conventie van Philadelphia in 1787 is opgesteld, staat: “*Wij, het volk van de Verenigde Staten...*”, stond in de Europese tekst “*wij, vertegenwoordigers van de Lidstaten*”. Dat is natuurlijk helemaal niet hetzelfde...

Vanuit dit oogpunt is het niet alleen van belang te weten of de genomen maatregelen ter indijking van de veelzijdige crisis die boven de Unie is losgebarsten na het Amerikaanse *subprime*-debacle al dan niet de meest relevante waren. Deze kwestie is een zaak van politieke keuzes. Vast staat dat de staatshoofden en regeringsleiders blijk hebben gegeven van doelmatigheid om schipbreuk te vermijden. Het is ook belangrijk om te weten of de werkwijze en procedures die de Europese beleidsmakers ertoe hebben gebracht om deze maatregelen te nemen al dan niet de basisregels in een democratie volledig eerbiedigen: of zij al dan niet democratisch gevalideerd werden?

In het eurogebied liet de scherpte van de crisis geen andere keuze aan de Europese beleidsmakers dan dringend, stukje bij beetje, een reeks maatregelen en tegenoffensieven te nemen - Verdrag inzake stabiliteit, coördinatie en governance, Europees Stabiliteitsmechanisme, het Europees Fonds voor Financiële Stabiliteit, etc. -, wat nog ongerijmd, zelfs ronduit misplaatst was geweest een paar minuten voordat de brand uitbrak. Het was zelfs nodig dat de crisis regelmatig intensiever werd, in Griekenland, Ierland of Portugal bijvoorbeeld, opdat die bereidheid

geleidelijk ontstond. Kortom, de geboorte van het begin van een ... werkelijke economische governance in de Europese Unie en het eurogebied werd met veel moeite gerealiseerd. En vaak achter gesloten deuren in een ruimte die voor het grootste deel gereserveerd is aan de leden van de Europese Raad.

Zoals terecht opgemerkt door Yves Bertoncini, directeur van „Notre Europe”, het door Jacques Delors opgerichte instituut voor reflectie, “*belichaamden de deelnemers aan de Europese Raad en de topontmoetingen van het eurogebied (...) een crisisregering die onder intense media-aandacht stond waardoor de waarnemers en het grote publiek de voornaamste belangen en conflicten konden begrijpen, ondanks de twee tongen waarmee sommige staatshoofden spraken*”.⁹ Het vacuüm in de economische governance is dus ingevuld, bij urgentie, door de staatshoofden en regeringsleiders. Uiteraard mag geen aanstoot daaraan worden genomen, ook niet vanuit democratisch oogpunt, omdat deze presidenten en premiers over de hoogste legitimiteit „thuis” op nationaal niveau beschikken. Maar voor vele actoren en waarnemers van de Europese integratie, is het daar dat het schoentje wringt en een malaise ontstaat.

Het in wezen intergouvernementele en technocratische beheer van de crisis was inderdaad een bonus voor de meest machtigen in de Europese Raad – alsook op het terrein. Daarom is het door de Franse filosoof Régis Debray gebruikte beeld zeer juist: “*Daar een concert een dirigent nodig heeft, met of zonder podium - Pruisen voor het Duitse Rijk of Piemonte voor de Italiaanse eenheid – is het normaal dat als de tijd aan de economie is, Duitsland de dirigerestok vasthoudt*”.¹⁰ Dit beeld heeft zin, maar is gevaarlijk. En ronduit absurd in de Europese Unie, op straffe van een dodelijke regressie ervan.

Onder druk van de noodsituatie en de bestaande machtsverhoudingen in de Europese Raad en wanneer de goede manieren binnen de

Gemeenschap vergeten worden, dus onder druk van de sterkste, zijnde Duitsland, hebben de Europese leiders zich al dan niet van harte erbij neergelegd om met name via de vaststelling van het Begrotingspact te opteren voor een federalisme dat “doordrongen is van ordoliberalisme” overeenkomstig de definitie van de Franse econoom Edwin Le Héron,¹¹ zijnde een mengsel dat strengheid, soberheid overal in de Unie deed bloeien en leidde tot de Troïka. Maar is het zo zeker dat het bewezen succes van een beleid in één land, in casu Duitsland, als dusdanig kan gelden voor alle andere landen? De filosoof Jürgen Habermas meent integendeel dat het door de (vorige) regering in Berlijn voorgestane beleid – dat in Europa werd opgelegd – om drie redenen een vergissing was, waarvan de eerste twee redenen de volgende zijn: *“Ten eerste, Angela Merkel legt agressief haar eigen model op aan andere landen. Zoals oud-bondskanselier Helmut Schmidt schreef, verspilt ze het gedurende meer dan een halve eeuw door de vorige Duitse regeringen opgebouwde vertrouwen. Ten tweede wordt ze geleid door de misvatting dat alles goed zal zijn wanneer landen de regels van het Stabiliteitspact naleven en is ze gefixeerd op sancties”*.¹²

Dus heeft het Europa van de Europese Raad – en van Duitsland in het bijzonder ... – het gevoel gegeven dat het kost wat kost wilde terugkeren naar budgettaire stabiliteit, ongeacht de te betalen prijs door de burgers van de voor de door de markt bestrafte ontsparingen “schuldige” landen. Is dat economisch gezien het juiste recept? Enkelen twijfelen daaraan.

Vanuit psychologisch oogpunt heeft de oplegging van het “Europa dat bezuinigt”, dat door Nobelprijswinnaar Paul Krugman aan de kaak wordt gesteld, zeer schadelijke gevolgen gehad. Ten eerste omdat het gewicht van de fout volledig werd ten laste gelegd van de schuldigen van de budgettaire laksheid. Binnen de „deugdzame” landen (maar wie herinnert zich dat ... Frankrijk en Duitsland de eerste landen in

het eurogebied waren die zich vrijmaakten uit de greep van het Stabiliteitspact, waarbij zij alleen dank zij hun beïnvloedingsmogelijkheid konden vermijden dat sancties werden opgelegd?), werden de burgers gesust in de verkeerde indruk, zelfvoldaan onderhouden door sommige politieke medewerkers en de nationale media, dat zij volgens de pertinente – maar trieste – formule van Fabian Amtenbrink van de Erasmus Universiteit Rotterdam *“de rekening moesten betalen voor de extravagante levensstijl van andere Europeanen”*.¹³ Voor Paul De Grauwe is de werkelijkheid echter helemaal anders: *“De burgers van Noord-Europa moeten zich fundamenteel ervan bewust worden dat de crisis niet alleen het gevolg is van de onverantwoordelijkheid van de landen van Zuid-Europa door de accumulatie van hoge externe schulden. De crisis komt uit Noord-Europa, dat gedurende de jaren van hoogconjunctuur zonder voorbehoud excessieve bankleningen aan het Zuiden heeft verstrekt. Elke onvoorzichtige lener in het Zuiden vond een onvoorzichtig geldschieter in het Noorden”*.¹⁴

Geen wonder dus, dat weer scheldwoorden werden gebruikt, die zelfs erin resulteerden dat een intellectueel als Panagiotis Sotiris, docent sociologie en politieke filosofie aan de Universiteit van de Egeïsche Zee, de *“reactionaire mutatie”* van de Unie met de volgende sterke termen omschrijft: *“Luister naar de toon van de vergaderingen van de Eurogroep en de Europese topontmoetingen. Zij is agressief, arrogant, ze spreken alsof zij zichzelf het recht toekennen om dictaten op te leggen aan de maatschappij - die reiken tot fundamentele veranderingen in de levensomstandigheden. Luister bijvoorbeeld naar de Duitse minister van Financiën die zegt dat de Grieken ten minste tijdelijk de democratie opzij kunnen zetten: het is bijna neokolonialisme”*.¹⁵ Het is een understatement om te zeggen dat de doos van Pandora, die gesloten werd in de tijd van de Verklaring van Schuman, zes jaar na het einde van de Tweede Wereldoorlog, heropend werd na het scenario dat in de Europese Raad werd geschreven.

Nogmaals, de manier waarop het gekozen beleid werd vastgesteld is van belang: *“achter gesloten deuren”* als in de *“tijd van het Congres van Wenen, waar nationale belangen de overhand hadden, en dit zonder enige democratische controle”*.¹⁶ Zelfs academische waarnemers, die geneigd zijn om het beginsel te aanvaarden dat sommigen in de Europese Raad en in de Unie “meer gelijk zijn dan anderen”, erkennen zoals Yves Bertoncini dat *“het primaat uitgeoefend door het Merkozy-duo, in weerswil van het beginsel van formele gelijkheid tussen Lidstaten van de EMU en de EU”* vanuit democratisch oogpunt reacties kan uitlokken: *“De verschillen in economische macht, en daarom de capaciteiten om bij te dragen (...), hebben zeker ertoe bijgedragen de variabele gewichten van de Lidstaten in de besluitvorming over het gebruik van het EFSF en het ESM te legitimeren. De opkomst van de Frans-Duitse duopolie die de andere staatschefs en regeringsleiders lijkt te domineren, zowel materieel als formeel, heeft echter veel meer geschokt omdat het in strijd was met de geldende gewoonten en gebruiken op Europees niveau, waar we trachten de vele geschillen tussen Staten te beslechten via consensus”*.¹⁷

Vandaar de derde fout van de Duitse politiek waarvan Jürgen Habermas gewag maakt, voor wie de intergouvernementele samenwerking die aan de basis lag van de voorschriften van Merkel-Sarkozy heeft geleid tot een *“uitholling van het democratisch proces”* omdat door de omzeiling van de wetten inzake de financiering van de nationale Parlementen, het noch min noch meer een *“self-empowerment van de uitvoerende macht is in een tot nog toe ongekende mate”*¹⁸ die werd bekrachtigd – wat een journalist voor het volledig begrip heeft vertaald als *“staatsgrepen van de uitvoerende machten, zelfs van de Europese Raad en via deze van de nationale uitvoerende machten”*.¹⁹ Is dit onbelangrijk omdat het overdreven is? Velen die eraan werken om de Unie op te bouwen zonder dat echter de soevereine bevoegdheden van de lidstaten verloren gaan, zullen dat waarschijnlijk denken. Er blijft echter twijfel bestaan, zoals blijkt uit de vraag van het Europees

Parlementslid Sylvie Goulard: *“Wie controleert de Europese Raad, deze collectieve monarch die achter gesloten deuren beslist zonder een debat te tolereren, noch verantwoording af te leggen en nooit kan worden ten val gebracht?”* Op deze vraag van de Franse afgevaardigde antwoordt de journalistieke brombeer van het federalisme Jean-Pierre Gouzy onomwonden: *“De legitimiteit van de leden ervan bij verschillende nationale verkiezingen, waar Europa nauwelijks aan de orde is, is niet meer voldoende”*.²⁰ En het is duidelijk dat Yves Bertoncini eigenlijk niet echt de federalistische activist tegenspreekt als hij eraan toevoegt dat het *“in de Lidstaten is dat het democratisch tekort”* inzake het bestuur van de Economische en Monetaire Unie *„het meest ingrijpend is, omdat veel regeringen belangrijke beslissingen kunnen nemen op Europees niveau zonder dat hun activiteiten worden onderworpen aan toezicht of een grondig maatschappelijk debat”*.²¹

HOE KAN DE EUROPESE BURGER REAGEREN?

Gelet op de combinatie van deze “tegenstrijdige stromingen” kan de Europese burger op twee manieren reageren. De eerste is, helaas, de meest waarschijnlijke: hij zal in mei de stembussen meer dan ooit vermijden of hij zal stemmen voor extremistische partijen, rechts en links, die in ieder geval altijd euro-sceptisch en nationalistisch of zelfs ronduit euro-foob zijn. De analyse van een onder leiding van Daniel Cohn-Bendit staand collectief in het licht van de laatste Franse presidentsverkiezingen is in dit opzicht onweerlegbaar: *“Wanneer een deel van de bevolking hard wordt geraakt, wanneer de meerderheid zich kwetsbaar voelt en de oriëntatie heeft verloren, als de toekomst bedreigend lijkt, wordt het verleden verfraaid, is het geruststellend om zich terug te trekken, biedt soevereiniteit troost en is openheid afschrikkend. Dus verwijdert Europa zich. De populismen rechts en links lopen storm en vinden in Europa een gemakkelijke zondebok”*.²² De demonstratie is niet te stoppen – zelfs voor België, maar in mindere mate...

De tweede reactie is dat de burgers in opstand komen tegen hun lot van de afgelopen maanden in het Europese project en dat zij door hun stem iets willen doen aan de hierboven beschreven tekortkomingen. In de Civitas Europea kunnen de dingen inderdaad veranderen, indien de burger beslist om zich echt te profileren als soeverein en om de Europese Unie naar zijn smaak te modelleren.

Te dien einde zou de verantwoordelijke burgerkiezer bijvoorbeeld het hart en de nieren van de kandidaten die zijn stem vragen kunnen onderzoeken om te zien of deze, eenmaal verkozen, de strijd voor de verdediging van de democratische beginselen, die te allen koste in de vorige legislatuur door veel van hun voorgangers is gestreden, zullen voortzetten. *“Parlementsleden hebben in deze fase een nuttige rol gespeeld in discussies en reflecties inzake de reorganisatie van de EMU”*, heeft aldus de onderzoeker Yves Bertoncini opgemerkt. Hij heeft echter onmiddellijk gepreciseerd: *“Ze hebben dat gedaan aan de hand van een groot aantal rapporten en resoluties (...). De Europarlementsleden hebben zo bijgedragen tot standpunten en verwachtingen die door hun kiezers zijn geformuleerd, maar ze hebben dat gedaan zonder over de institutionele macht te beschikken om hun standpunten op te leggen aan de belangrijkste beleidsmakers”* van de Economische en Monetaire Unie.²³

De burger-kiezer zou dus ten minste het recht moeten hebben om van de man of vrouw die hem in Brussel en Straatsburg in de komende vijf jaar zullen vertegenwoordigen te eisen dat hij of zij zich ertoe verbindt eraan te werken dat *“De Europese Raad verantwoording moet afleggen aan het Europees Parlement”* wat betreft het beheer van het eurogebied, met name in een te definiëren vorm, preciseren de ambassadeur Philippe de Schoutheete, voormalig Permanent Vertegenwoordiger van België bij de Europese Unie, en Stefano Micossi, die in herinnering brengen dat een wijziging van de Verdragen noodzakelijk zal zijn, wat niet eenvoudig zal

zijn.²⁴ Ze gaan ervan uit dat de Europese Raad de belangrijkste uitvoerende macht binnen de Unie moet blijven, *“waarbij de Europese Commissie een centrale rol speelt bij de uitvoering van het gemeenschappelijk beleid, in plaats van het te initiëren of erover te beslissen”*.²⁵ Zeer concreet zouden de door de Lidstaten te respecteren budgettaire richtsnoeren in het kader van de procedure van het Europese Semester de exclusieve verantwoordelijkheid van de staatshoofden en regeringsleiders moeten blijven, onder bescherming van parlementair toezicht – nationaal en Europees –, dat moet worden versterkt. Het lijkt onmogelijk dat de realisatie van deze richtsnoeren, die ernstige beperkingen zullen opleggen aan de regeringen en deze zal onderwerpen aan de bedreiging van automatische sancties, aan een andere instelling dan de Europese Raad wordt toevertrouwd. *“Dergelijke beperkingen aan het Europees Parlement opleggen zou het debat politiseren, het systeem minder automatisch maken en dus minder voorspelbaar en minder geloofwaardig”*,²⁶ concluderen de Belgische diplomaat en de hoogleraar aan het Europa College.

Deze analyse past perfect en sluit aan bij de mentaliteit die er sinds decennia heerst in de kringen die tot nu toe Europa hebben opgebouwd. Een ingesteldheid die perfect wordt verwoord in een aantal zinnen uit een recent verslag dat onder andere werd opgesteld door Pierre de Boissieu, voormalig permanent vertegenwoordiger van Frankrijk bij de Europese Unie en voormalig secretaris-generaal van de Raad, Stephen Wall, voormalig vertegenwoordiger van het Verenigd Koninkrijk, en door de voormalige Europese commissaris Antonio Vitorino van Portugese nationaliteit:

“De schijnbare logica, die erin zou bestaan de nationale democratieën geleidelijk te vervangen door een hypothetische Europese democratie, kan alleen maar leiden tot mislukkingen. Het is een illusie om een hybride systeem te transformeren in een perfect gebouw dat

grondwettelijk volledig rationeel is. De democratie op Europees niveau zal naast de democratische procedures van elke lidstaat moeten bestaan, welke procedures op lokaal, regionaal en nationaal niveau zijn vastgesteld, en deze moeten aanvullen. Men moet niet proberen te vervangen, maar er moeten mededelingen en complementariteiten tussen de verschillende niveaus worden vastgesteld en georganiseerd.”²⁷

Deze coherente zienswijze domineerde vanaf het begin in de Unie. Sommigen stellen ze vandaag echter in vraag voor zover het beheer van het gemeenschappelijke welzijn, dat de euro is, steeds minder tegemoetkomt aan de eisen opgelegd in naam van de staatssoevereiniteit en democratieën die alleen op nationaal niveau worden gedacht en gesublimeerd. Zoals opgemerkt door de econoom en voormalig Europarlementariër Philippe Herzog wordt “*De soevereiniteit van natiestaten een oude obscurantistische maan wanneer het nodig wordt om een toekomst te ontwikkelen die samen in Europa en in de wereld moet worden opgebouwd*”.²⁸ Jean-Claude Juncker, lang premier van het Groothertogdom Luxemburg en voorzitter van de Eurogroep, groepering van de ministers van Financiën van de eurolanden, heeft ook de grenzen van dat politiek beleid weergegeven toen hij verklaarde: “*We weten allemaal wat moet worden gedaan; wat we niet weten is hoe worden herkozen als we dat doen*”. Dit bracht Hugo de Jouvenel tot het oordeel dat de echte vraag daarom de vraag is naar “*Het vermogen van overheden in onze democratieën, om echt te focussen op de problemen van het algemeen belang op lange termijn*”...²⁹

Tegen deze achtergrond beginnen beschuldigingen te slingeren, zoals die van Mark Leonard en Jose Torrealblanca, actief in de *European Council on Foreign Relations*: “*Als soevereiniteit het vermogen is van mensen om te beslissen wat ze willen voor hun land, zijn er weinig Europeanen in het Noorden en het Zuiden die zich soeverein voelen. Een substantieel deel van de democratie is op nationaal niveau verdwenen, zonder dat het op het Europese niveau*

werd teruggegeven”.³⁰ Dit is in de ogen van steeds meer waarnemers het fundamentele probleem.

In deze zin zou de meer ambitieuze, meer filosofische en misschien utopische burgerkieser ook van de vrouw of de man die zijn stem wil krijgen kunnen vragen of hij bereid is actie te ondernemen opdat de Europese verkiezingen eindelijk echte Europese verkiezingen worden en de Europese democratie zich eindelijk kan ontwikkelen, los van de boeien waaraan achtentwintig nationale democratieën ze ketenen. Het door Mark Leonard en Jose I. Torrealblanca geschetste kader is misschien te sterk geïnspireerd door de donkere periode van Goya, maar het beschrijft toch een werkelijkheid die, althans in de ogen van velen, niet over het hoofd kan worden gezien:

“In een goed functionerend politiek systeem zouden politieke partijen in staat zijn om uiteenlopende meningen te uiten - en zij zouden zelfs kunnen optreden als arbiters om raakvlakken te vinden. Maar dit is precies wat het Europese politieke systeem niet in staat is te doen: omdat er geen echte partijen, geen echte regering en geen publieke sfeer bestaan, kan de Europese Unie de tekortkomingen van de nationale democratieën niet compenseren. In plaats van het strijdtoneel van ideeën te zijn, bevindt de Unie zich dus in een vicieuze cirkel waar anti-Europees populisme stoot op technocratische afspraken tussen Lidstaten die bang zijn van hun eigen burgers.”³¹

Vanaf nu tot en met 25 mei zullen de politieke partijen in België hun campagne grotendeels focussen op de kern van hun activiteiten: het federale en regionale niveau. Zullen de kandidaten voor de Europese verkiezingen erin slagen een beetje een ander geluid laten horen? Ja, zonder twijfel, maar grotendeels onhoorbaar. En als ze op 25 mei verkozen zijn, zullen ze snel leren dat ze gedurende vijf jaar, net als de Europese journalist in zijn artikels, altijd een marginale positie in hun partij zullen hebben omdat Europese materies helaas ver verwijderd zijn van de zorgen van de nationale partijen.

De ambitieuze en romantische burger-kiezer zou dus aan hem of haar die zijn stem willen krijgen kunnen vragen of hij of zij bereid is om ervoor te vechten dat de verkiezingen in de toekomst in alle lidstaten identiek worden en plaatsvinden op basis van een enkele verkiezingsprocedure – al was het maar om te vermijden dat in de toekomst de vierde in een lijst die in Frankrijk meer stemmen kreeg dan de derde, niet wordt gekozen als de partij slechts drie zetels wint, en dat omdat in dat land de hiërarchie wordt vastgesteld door de zegevierende participatie. Hij kan ook aan de kandidaten vragen of ze bereid zijn om gedurende de volgende legislatuur te vechten opdat de Europese verkiezingscampagnes in de toekomst niet meer worden gevoerd door de nationale partijen, maar door Europese partijen die niet langer alleen maar “lege hulzen” zijn, maar echte politieke programma's verdedigen die zijn vastgesteld en goedgekeurd ten dienste van het Europees algemeen belang zonder invloed van verboden van de nationale partijen. Misschien kan de burger-kiezer aan de man of vrouw voor wie hij kan stemmen vragen of deze ervoor zal vechten dat de Europese Raad daadwerkelijk rekening houdt met de resultaten van de verkiezingen van mei bij de keuze van de voorzitter van de Commissie. Dit zijn alle verzoeken die, indien erop wordt ingegaan, zouden verhinderen dat de Europese verkiezingen van 2019 nog steeds

spelen tussen 2 wateren, of erger nog achtentwintig...

Zullen al deze eisen uiteindelijk leiden tot concrete resultaten? Niets is minder zeker, maar ze zullen op zijn minst de verdienste hebben het democratische debat te voeden en leven te geven aan een vandaag nog grotendeels onbestaande Europese publieke ruimte. Zo is het niet onmogelijk dat de soevereine burger op lange termijn zo erin slaagt dingen te veranderen, op Europees niveau een ware democratie te bedenken die, ook al zal ze altijd moeten samenwerken met andere nationale, regionale en lokale niveaus, niet langer de gevangene ervan zal zijn. Maar daartoe zal hij langer dan de duur van een enkele legislatuur moeten vechten...

Michel Theys is stichter en directeur van EuroMedia Services. Hij werkte als journalist voor Agence Europe en La Libre Belgique.

Deze Policy Brief maakt deel uit van de publicatieserie “The Citizen and the European Elections”. Het project heeft tot doel om de burger dichter bij het debat over de Europese verkiezingen te brengen, door zich te focussen op de EU thema's die de burger in het bijzonder raken.

EINDNOTEN

- ¹ 2014, l'année du choix pour l'Europe – Rubriek « débats d'Europe » van Agence Europe, bulletin nr. 10994 van zaterdag 11 januari 2014.
- ² Eurobaromètre 80. Zie http://ec.europa.eu/public_opinion/index_fr.htm
- ³ *Eurobaromètre Flash* 373, maart 2013
- ⁴ 2014, l'année du choix pour l'Europe – Rubriek « débats d'Europe » van Agence Europe, bulletin nr. 10994 van zaterdag 11 januari 2014.
- ⁵ Inleidend rapport: du texte du Traité de Lisbonne à son application – In « Le Parlement européen après l'entrée en vigueur du Traité de Lisbonne », onder leiding van Josiane Auvret-Finck. Editions Larcier, 2013
- ⁶ « Libération » van 14 februari 2013
- ⁷ « Le Monde » van 5 februari 2013
- ⁸ La mise en œuvre des nouvelles prérogatives budgétaires du Parlement européen – In « Le Parlement européen après l'entrée en vigueur du Traité de Lisbonne », onder leiding van Josiane Auvret-Finck. Editions Larcier, 2013
- ⁹ Zone euro et démocratie(s) : un débat en trompe l'œil – Notre Europe / Institut Jacques Delors, *Policy Paper* nr. 94, 18 juli 2013
- ¹⁰ « Le Monde » van 16-mrt-12
- ¹¹ Waartoe dient de Europese Centrale Bank? La Documentation française, collection « *Réflexe Europe / Débats* », 2013
- ¹² La constitution de l'Europe – Gallimard, collection « NRF essais », 2012
- ¹³ In « *Empowerment and Disempowerment of the European Citizen?* », onder leiding van Michael Dougan, Niamh Nic Shuibhne en Eleanor Spaventa. Hart Publishing, 2012
- ¹⁴ Des risques financiers aux risques sociaux et politiques dans la zone euro – In « Bilan social de l'Union européenne 2012 », onder leiding van David Natali en Bart Vanhercke. Europe Trade Union Institute, 2013
- ¹⁵ « Le Jeudi », 23 februari 2012
- ¹⁶ Martin Schulz, inaugurele rede als president van het Europees Parlement. Geciteerd in « Le Monde » van 9 mei 2013
- ¹⁷ Zone euro et démocratie(s) : un débat en trompe l'œil – Notre Europe / Institut Jacques Delors, *Policy Paper* nr. 94, 18 juli 2013
- ¹⁸ La constitution de l'Europe – Gallimard, collection « NRF essais », 2012
- ¹⁹ *Bibliothèque européenne* de l'Agence Europe, nr. 10680/969, 4 september 2012
- ²⁰ Fedechoses... pour le fédéralisme, nr. 158, december 2012
- ²¹ Zone euro et démocratie(s) : un débat en trompe l'œil – Notre Europe / Institut Jacques Delors, *Policy Paper* nr. 94, 18 juli 2013
- ²² « Le Monde » van 3 oktober 2012
- ²³ Zone euro et démocratie(s) : un débat en trompe l'œil – Notre Europe / Institut Jacques Delors, *Policy Paper* nr. 94, 18 juli 2013
- ²⁴ On Political Union in Europe: The changing landscape of decision-making and political accountability – Centre for European Policy Studies, « *CEPS Essay* » nr. 4, 21 februari 2013
- ²⁵ *Ibid.*
- ²⁶ *Ibid.*
- ²⁷ Refaire l'Europe : esquisse d'une politique – Synopia, september 2013
- ²⁸ Europe, réveille-toi ! Editions Le Manuscrit, 2013
- ²⁹ « Futuribles », nr. 396, 2013
- ³⁰ « Le Monde » van 25 april 2013.
- ³¹ « Le Monde » van 25 april 2013.